

Research Paper

Analysis of challenges in virtual education, policies to compensating for learning loss, attracting dropouts and the mission of schools in the post-corona period

Seyed Ali Hosseini Asl¹., Mehraban Hadi Peykani²., Mohammad Reza Yazdani Zazrani³

Received: 14/02/2025

Accepted: 21/05/2025

Pp:95-113

Abstract

educational system is one of most important pillars of society and schools, one of most important pillars of the development of any country, and educational policymaking is one of most important basic processes in government policymaking. Covid-19 pandemic crisis has gone beyond the public health space and has affected various sectors, including education. The purpose of this research is to Analysis of challenges in virtual education, policies to compensating for learning loss, attracting dropouts and the mission of schools in the post-corona period in Iran. research was conducted using qualitative content analysis of documents. First, electronic resources, documents, and articles related to education and the coronavirus were identified, and relevant files in the 1401-1402 academic year, were searched and collected by referring to websites and databases based on specific keywords. documents were selected purposefully based on their relevance to the research objective, Ultimately, 50 documents were chosen using the Clark ville framework, coded, and analyzed. analysis of findings was performed using thematic analysis based on the hierarchy established by King and colleagues. Using the results of document content analysis, the educational challenges and problems caused by the coronavirus, the mission and policy-making to compensate for the decline in learning and attracting Education dropouts in post-coronavirus Iran, have 6 main themes and 33 sub-themes. The results showed that schools should have a better understanding of how the Corona crisis affects learning and have missions and policies in the field of education in the postcorona. Suggesting management and executive solutions to address the damages and challenges resulting from it can create the foundation for an effective method for education in the postcorona period, and these missions should be implemented to advance the goals of education

Keywords: challenge virtual education, learning drop, dropout, mission schools, policymaking, postcorona.

Citation: Hosseini Asl, A., Peykani, H, M. Yazdani Zazrani, M. (2025). Analysis of challenges in virtual education, policies to compensating for learning loss, attracting dropouts and the mission of schools in the post-corona period. Journal of New Thinking in Instruction and Learning , Vol 2, No 1, Pp 95-113

1 _ PhD student of Public Administration, Department of Public Administration, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran. s.hosseiniasl@iau.ac.ir

2 _ Assistant Professor, Department of Public Administration, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran (corresponding author). m.paykani@khuif.ac.ir

3 _ Assistant Professor, Department of Political Science, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran. yazdani.mrz@khuif.ac.ir

Extended Abstract

Introduction:

The education system is one of the most important pillars of society and schools are one of the most important pillars of the development of any country, and educational policymaking is one of the most important fundamental processes in government policymaking. The COVID-19 pandemic crisis has gone beyond the public health space and has affected various sectors, including education. Virtual education has presented students, teachers, and families with challenges and problems. These problems have been much more destructive in deprived areas that normally do not have the desired quality of education and many facilities. Virtual education brings many challenges and can also have a significant impact on academic decline, burnout, and student dropout. Considering the previous discussions and the dimensions of the crisis that the country's education system is facing, the significant decline in learning and dropout are among the most important consequences of the closure of in-person education that will not be easily compensated. It is necessary to plan for the post-Corona era, which what will be the type and method of education and training of students, where is the position of education in policymaking? How is it the do's and don'ts in in-person education and training, the mission, policies for attracting dropouts and compensating for the dropout in the post-Corona era? As a result, given that limited domestic research has been conducted so far, but the harms and challenges of virtual education and policies for compensating for the dropout and attracting dropouts of students and the mission of schools in the post-Corona era have not been precisely examined, it is necessary to conduct this research. Post-corona is a situation that distances you from the Corona crisis and requires systematic and precise management and planning to get through this period well. In any case, Corona is over and society has moved beyond limiting the virtual space. There is no going back in the new world. As a result, the education system must think about planning and examining its mission and policymaking in the post-corona era.

Goal:

The purpose of the research is to analyze the challenges and problems of virtual education, policies to compensate for learning loss, attracting Education dropouts and the mission of schools in post-Coronavirus Iran.

Method:

The research was conducted using qualitative content analysis of documents. First, electronic resources, documents, and articles related to education and the coronavirus disease were identified, and related files were searched and collected in the academic year 1401-1402 by referring to websites and databases based on specialized keywords. The documents were selected purposefully based on their relevance to the research objective, and finally 50 documents were selected using the Clarkville framework and analyzed after coding. The findings were analyzed using the Thematic analysis method and based on the hierarchy of King et al. To analyze the research data, the researchers conducted a content analysis of the selected documents. In this stage, by creating primary codes, searching for themes, and reviewing and filtering themes, the main and subthemes were defined and named. In order to increase internal validity and reliability, peer review was used, and finally, in cases where there was disagreement, an expert was consulted.

Findings:

The results of the content analysis of the documents; educational challenges and problems caused by Corona, the mission and policy-making to compensate for the loss of learning and attract school dropouts in post-Corona in Iran, have 6 main themes including (1- Challenges of virtual education. 2- Common problems of students and teachers. 3- The most important damage to the post-Corona education system. 4- The mission of schools in post-Corona. 5-

Title: Analysis of challenges in virtual education, policies to compensating for learning loss, attracting dropouts and the mission of schools in the post-corona period

Policies to compensate for the loss of learning in post-Corona. 6- Policies to attracting Education dropouts in post-Corona) and 33 sub-themes.

Conclusion:

The results showed that schools should have a better understanding of how the Corona crisis affects learning and have missions and policies in the field of education in the post-Corona era. Suggesting management and executive solutions to address the resulting damages and challenges can create an effective method for education in the post-Corona era, and these missions must be implemented to advance the goals of education and training. In general, the educational challenges and problems arising from the Corona outbreak and the missions and policies to compensate for academic decline and attract students to drop out of school in the post-Corona era in Iran; include 6 main themes and 33 sub-themes, and this finding is consistent with (Azizi & Hossein Nejad, 2021) opinion. The pivotal phenomena in this study led to the presentation of correct management policies in the post-Corona era, and based on these findings, the final mental model of the educational challenges and problems arising from the Corona outbreak and the missions and policies to compensate for academic decline and attract students to drop out of school in the post-Corona era in Iran and appropriate solutions for schools in the post-Corona era were developed. As a result, the education system must think about its effective planning and policies in the post-Corona period.

مقاله پژوهشی

تجزیه و تحلیل چالش‌های آموزش مجازی، سیاست‌های جبران افت یادگیری، جذب ترک تحصیلات و رسالت مدارس در پسا کرونا

سید علی حسینی اصل^۱، مهربان هادی پیکانی^۲، محمدرضا یزدانی زازرانی^۳

تاریخ پذیرش: 1404/02/31

تاریخ دریافت: 1403/11/26

شماره صفحات: 95-113

چکیده

مقدمه و هدف: نظام آموزشی یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه و مدارس یکی از مهم‌ترین ارکان توسعه هر کشور و سیاست‌گذاری آموزشی یکی از مهم‌ترین فرایندهای اساسی در سیاست‌گذاری دولت است. بحران همه‌گیری کووید-19 از فضای بهداشت عمومی فراتر رفته و بخش‌های مختلف از جمله آموزش و پرورش را تحت تأثیر قرار داده است. هدف از این پژوهش، تجزیه و تحلیل چالش‌های آموزش مجازی، سیاست‌های جبران افت یادگیری، جذب ترک تحصیلات و رسالت مدارس در پسا کرونا در ایران است.

روش‌شناسی پژوهش: پژوهش به روش تحلیل محتوای کیفی اسناد انجام شد. ابتدا منابع الکترونیک، اسناد و مقالات مرتبط با آموزش و بیماری کرونا شناسایی و فایل‌ها مرتبط در سال تحصیلی 1401-1402 با مراجعه به وبسایت‌ها و پایگاه‌های داده‌ای مبتنی بر کلیدواژه‌های تخصصی جستجو و جمع‌آوری گردید. اسناد به صورت هدفمند بر اساس مرتبط بودن باهدف پژوهش، نهایتاً 50 سند با استفاده از چارچوب کلارک و بیل انتخاب و پس از کدگذاری آنالیز انجام شد و تحلیل یافته‌ها با روش تحلیل مضمون و بر اساس سلسله‌مراتب کینگ و همکاران صورت گرفته است.

یافته‌ها: با استفاده از نتایج تجزیه و تحلیل محتوای اسناد؛ چالش‌ها و مشکلات آموزشی به وجود آمده ناشی از کرونا، رسالت و سیاست‌گذاری جبران افت یادگیری و جذب ترک تحصیلات مدارس در پسا کرونا در ایران، دارای 6 مضمون اصلی و 33 مضمون فرعی است.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد مدارس باید درک بهتری از چگونگی تأثیر بحران کرونا بر یادگیری داشته و دارای رسالت‌ها و سیاست‌گذاری در حوزه آموزش در پسا کرونا باشند. پیشنهاد راهکارهای مدیریتی و اجرایی برای رفع آسیب‌ها و چالش‌های حاصل از آن می‌تواند زیربنای روشی مؤثر برای آموزش در دوران پسا کرونا ایجاد نماید و برای پیشبرد اهداف تعلیم و تربیت به این رسالت‌ها باید عمل گردد.

واژه‌های کلیدی: چالش آموزش مجازی، افت یادگیری، ترک تحصیل، رسالت مدارس، سیاست‌گذاری، پسا کرونا.

استناد: حسینی اصل، سید علی، هادی پیکانی، مهربان، یزدانی زازرانی، محمدرضا، (1404). تجزیه و تحلیل چالش‌های آموزش مجازی، سیاست‌های جبران افت یادگیری، جذب ترک تحصیلات و رسالت مدارس در پسا کرونا. فصلنامه نواندیشی در آموزش و یادگیری، دوره دو، شماره یک، شماره صفحات 95-113

¹ - دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

² - استادیار گروه مدیریت دولتی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول).

m.paykani@khuif.ac.ir

³ - استادیار گروه علوم سیاسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

مقدمه

آموزش مجازی دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها را با چالش‌ها و مشکلاتی روبه‌رو کرد، این مشکلات در مناطق محروم که در حالت عادی از کیفیت آموزشی مطلوب و امکانات چندانی برخوردار نبوده، بسیار مخرب‌تر عمل کرد. پسا کرونا موقعیتی است که از دوران بحران کرونا فاصله می‌گیرید و نیازمند مدیریت و برنامه‌ریزی منظم و دقیقی است تا از این دوران به‌خوبی گذر کند. به‌رحال کرونا هم تمام شد و دیگر جامعه از محدود کردن فضای مجازی عبور کرده است، دیگر نمی‌توان در دنیای جدید به عقب برگشت، در نتیجه باید نظام آموزش و پرورش به فکر برنامه‌ریزی و بررسی رسالت و سیاست‌گذاری خود در پسا کرونا باشد.

بحران جهانی مربوط به پاندمی کووید-19 از فضای بهداشت عمومی بسی فراتر رفته و تمامی بخش‌های مختلف را تحت تأثیر قرار داده است. آموزش و پرورش نیز از این بحران مستثنا نبوده و بیش از 188 کشور در جهان مدارس را تعطیل کردند و زندگی بیش از 1/6 میلیارد کودک، نوجوان و خانواده‌های آنها تحت تأثیر این بحران قرار گرفته است (OECD, 2021). در کشور ایران، از اوایل اسفند ماه سال 1398 مدارس و دانشگاه‌ها بر اساس سیاست‌گذاری ستاد ملی با کرونا تعطیل شده‌اند و فرآیندهای تحصیل و آموزش، مبتنی بر فضای الکترونیک، رسانه ملی (تلویزیون) و مجازی شده است. کرونا و ویروس¹ در ایران نیز شیوع سریعی پیدا کرده و به سرعت سلامت روانی و جسمی، آموزش و پرورش و کل زندگی جامعه را به خطر انداخت و همچنین تمام سیستم‌های آموزشی را تحت تأثیر قرار داد (Wu, 2020). در کنار احساس نیاز معلمان و سعی شخصی آنها جهت کم کردن شکاف دیجیتال بین خود و دانش‌آموزان، برای سیاست‌گذاران حوزه آموزش و یادگیری هم این تکلیف وجود دارد که با توجه به توسعه روزانه و تنوع فراوان فناوری‌ها برنامه‌ریزی‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدتی برای توسعه مهارت‌های معلمان داشته باشند تا از نقاط قوت و فرصت‌های فناوری آموزشی حداکثر استفاده را بکنند (Kazemi Flordi et al, 2020).

مدارس نسبت به جلوگیری از تشکیل حضوری کلاس‌های آموزشی به برقراری کلاس‌های آموزشی مجازی اقدام نمودند. به همین منظور معلمان موظف شدند، نسبت به برگزاری کلاس‌ها به‌صورت مجازی آنلاین² و آفلاین³ در بستر اینترنت و نرم‌افزارهای مورد تأیید مثل شاد اقدام نمایند تا دانش‌آموزان بتوانند خلأهای آموزش حضوری را به‌صورت مجازی پر نمایند. این موضوع سبب شد که آموزش مجازی چالش‌های زیادی را به همراه داشته و همین‌طور تأثیر بسزایی بر روی افت تحصیلی و فرسودگی تحصیلی و ترک تحصیل دانش‌آموزان داشته باشد. بالاخره دوره بیماری کرونا به سر می‌آید و باید به سمت تولید محتوای آموزشی متناسب با شرایط پسا کرونا رفت، این امر یکی از مهم‌ترین رسالت‌های آموزش و پرورش است؛ بنابراین این پژوهش سعی دارد به بررسی چالش‌ها و مشکلات آموزش مجازی، سیاست‌های جبران افت یادگیری، جذب ترک تحصیلان و رسالت مدارس در پسا کرونا در ایران بپردازد. این پژوهش قصد دارد به این موضوع که در راستای آموزش مجازی چه چالش‌ها و محدودیت‌هایی در سیستم آموزشی کشور به وجود آمد؟ و راهکارها (سیاست‌ها) و رسالت آموزش و پرورش ایران در پسا کرونا چیست؟

آموزش و پرورش در دوران کرونا⁴ و پسا کرونا⁵، اکولوژی و زیست‌بوم جدیدی را تجربه می‌کند که همه ابعاد آن از نقش والدین، دانش‌آموزان، معلمان و مشکلات آنها، تولید منابع آموزشی، مدیریت مدرسه و برنامه‌ریزی آموزشی مدرسه به یک صورت‌بندی تازه نیاز دارد. با شروع اپیدمی کووید-19 در سراسر جهان، پروتکل‌های بهداشتی بر رعایت فاصله‌گذاری اجتماعی تأکید کردند (Sajed & Amgain, 2020). کووید-19 با تعطیلی در سراسر جهان، اقتصاد، فرهنگ و آموزش و پرورش را با چالشی جدی مواجه کرد و سبک زندگی جدیدی را پیشروی مردم نقاط مختلف جهان قرارداد، تحولی که خانه‌نشینی در حوزه آموزش ایجاد کرد. کرونا، ادامه آموزش‌ها را با اختلال مواجه کرد و آموزش مجازی به‌عنوان سیاستی برای عدم توقف آموزش در مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی مختلف انتخاب شد، اما دانش‌آموزان و دانشگاه‌ها را با چالش جدید و پیچیدگی‌های خاصی روبه‌رو کرد (Mirzaei, 2020). اوضاع نگران‌کننده نظام آموزشی متأثر از شرایط کرونایی مانند افت تحصیلی و یا آسیب‌های جسمی روحی معلمان و دانش‌آموزان با بازگشایی مدارس و حضوری شدن کلاس‌های درس به باور صاحب‌نظران نه تنها پایان نیافت؛ بلکه این روزها در دوران پسا کرونایی ابعاد جدیدی به خود گرفته و روزبه‌روز به آمار محصلانی که از درس و مشق زده می‌شوند و دیگر انگیزه‌ای برای حضور در کلاس‌های درس ندارند، افزوده می‌شود و نکته دیگری که موجب نگرانی معلمان، والدین و کل نظام آموزش و پرورش می‌شود، افت تحصیلی و ترک تحصیل دانش‌آموزان است (Yousef Nejad, 2022). علاوه بر هزینه‌های بالا، تصمیم به تعطیلی مدارس و مراکز آموزشی موجب بروز آسیب در نظام تعلیم و تعلم شده و چالش‌هایی را ایجاد نموده است که این

¹ Corona virus.

² Online.

³ Offline.

⁴ Corona period.

⁵ post-corona.

مسئله مهم پژوهش است. بالاخره دوره بیماری کرونا به سرآمد و باید به سمت تولید محتوای آموزشی متناسب با شرایط پسا کرونا رفت. در مجموع می‌توان پیش‌بینی کرد که در روش‌های آموزشی پسا کرونا، به‌کارگیری فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در فرآیند یاددهی و یادگیری، توسعه چشمگیری می‌یابد. البته در این مسیر شایسته است که مسئولان نظام آموزشی به راه‌حل‌هایی بیندیشند تا فراگیرانی که از اقشار کمتر برخوردار جامعه هستند، بیش از گذشته دچار آسیب نشوند و عدالت آموزشی برای همه آحاد و اقشار جامعه پیاده گردد. با توجه به مباحث پیشین و ابعاد بحرانی که نظام آموزشی کشور با آن روبرو است، افت چشمگیر یادگیری و ترک تحصیل از مهم‌ترین پیامدهای تعطیلی آموزش حضوری است که به‌سادگی قابل جبران نخواهند بود. با توجه به اینکه تاکنون پژوهش‌های داخلی محدودی انجام شده، اما دقیقاً به بررسی آسیب‌ها و چالش‌های آموزش مجازی و سیاست‌های جبران افت یادگیری¹ و جذب ترک تحصیل² دانش‌آموزان و رسالت مدارس در پسا کرونا پرداخته نشده است. هدف پژوهش تجزیه و تحلیل چالش‌ها و مشکلات آموزش مجازی، سیاست‌های جبران افت یادگیری، جذب ترک تحصیلان و رسالت مدارس در پسا کرونا در ایران چیست؟ که با استفاده از ظرفیت منابع و فعالیت‌های آموزشی موجود می‌باشد؛ یعنی برای دوران بعد از کرونا برنامه‌ریزی کند که باید نوع و شیوه آموزش و پرورش دانش‌آموزان به چه صورت خواهد بود، جایگاه آموزش و پرورش در سیاست‌گذاری کجاست؟ باید‌ها و نیاید‌ها در آموزش و تربیت حضوری و رسالت و سیاست‌های جذب ترک تحصیلان و جبران افت یادگیری در دوران بعد از کرونا چگونه هستند؟

پیشینه پژوهش

چالش‌های ایجاد شده به دنبال کووید-19 برای آموزش مجازی: با شیوع بیماری کرونا و ویروس ابعاد مختلف زندگی انسان تحت تاثیر قرار گرفته است. فاصله‌گذاری اجتماعی باعث شده است که شیوه آموزش بخش بزرگی از دروس دانش‌آموزان به روش مجازی تغییر شکل پیدا کند. برای اطمینان از کیفیت مناسب آموزش در دوره پاندمی تعیین دقیق چالش‌ها و نیازهای دانش‌آموزان اهمیت بالایی می‌یابد. موضوع آموزش مجازی چالش‌های زیادی را به همراه داشته و همین‌طور تاثیر بسزایی بر افت تحصیلی و فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان داشته است (Salehi & Parsai, 2021). به‌طور واضح‌تر و ویروس کرونا، بر سیستم‌های آموزشی سراسر جهان، همچنین سیستم آموزشی ایران تاثیر گذاشته است و منجر به بسته شدن دوره‌های حضوری در مدارس و دانشگاه‌ها شده است. در کشور ما حدود 14 میلیون نفر دانش‌آموز و حدود 3 و نیم میلیون نفر دانشجو، وجود دارد. سلامت جسمی و روانی و جلوگیری از آسیب دیدن این بخش بزرگ جامعه در نظر سیاست‌گذاران در اولویت بوده است و لذا با شعار «مدارس و دانشگاه‌ها تعطیل است، اما آموزش تعطیل نیست» جامعه به استقبال این بلای فراگیر رفت (Ahmadi & et al, 2020). بنابراین می‌توان گفت کلاس‌های مجازی قطعاً جنبه‌های مثبتی داشته است و آموزش آنلاین یک نیاز آنی بوده است اما استفاده از آن آسیب‌ها و چالش‌هایی را به همراه داشته که در ذیل به آن می‌پردازیم:

1- افت تحصیلی و یادگیری؛ افت تحصیلی کاهش عملکرد دانش‌آموز از رضایت بخش به نامطلوب است و بهترین شاخص در این زمینه مقایسه عملکرد قبلی و فعلی است. گاهی اوقات با این‌که دانش‌آموز قبول می‌شود و به پایه بالاتر راه می‌یابد اما آموزش، کیفیت لازم را ندارد و دانش‌آموز از نظر سطح دانش و معلومات پایین است و در این خصوص می‌توان از افت پنهان نام برد. افت تحصیلی کاهش نسبی فعالیت درسی و مطالعه یک دانش‌آموز در یک دوره در مقایسه با دوره نسبی قبل، از آن کسی که طی سه ماه نمرات در حد 15 داشته، اما در دو هفته اخیر در تمامی یا تعدادی از دروس نمرات حدود 12 کسب کرده است، منظور از نسبی این است که افت تحصیلی تنها شامل دانش‌آموزان ضعیف نبوده حتی کسی که چند ماه پیش نمرات حدود 18 داشته اگر در حال حاضر نمرات حدود 16 کسب می‌کند، دو نمره نسبت به دوره قبل افت دارد (Seyed Ahmadi, 2012). افت یادگیری و ترک تحصیل دانش‌آموزان از مهم‌ترین چالش‌های پسا‌کرونا نظام آموزشی کشور محسوب می‌شود، بیشترین ضربه از افت یادگیری متوجه دانش‌آموزان مدارس دولتی عادی و مناطق محروم است که 80 درصد از دانش‌آموزان در این مدارس مشغول به تحصیل هستند و به دلیل ارائه آموزش‌های ویژه به دانش‌آموزان مدارس خاص، در بحث کیفیت یادگیری از آنها عقب‌تر بودند و حال با مجازی شدن آموزش‌ها آسیب بیشتری دیده‌اند. اما در شرایط آموزش مجازی به دلیل آنکه مشخص نیست دانش‌آموز، آموزش‌ها را دریافت می‌کند یا اینکه والدین در حال پاسخگویی به سؤالات هستند، نمی‌توان از کیفیت یادگیری اطمینان کسب کرد و طبیعتاً نمرات هم دقت و اعتبار کافی را ندارند (Zamanipour, 2022). با تعطیلی مدارس و انتقال به یادگیری برخط، نظام‌های آموزشی با چالش حضور و غیبت زیاد مواجه شدند، پدیده‌ای که با «افت یادگیری تابستانی» ارتباط دارد (Research Institute Education Studies, 2021).

2- فرسودگی تحصیلی؛ سبب ناکارآمدی تحصیلی می‌شود و در قالب مشخصه‌هایی مانند احساس شایستگی پایین، پیشرفت پایین، فقدان احساس موفقیت در تکالیف تحصیلی بروز می‌کند. این دانش‌آموزان معمولاً دچار بی‌اشتیاقی نسبت به مطالب درسی، ناتوانی در

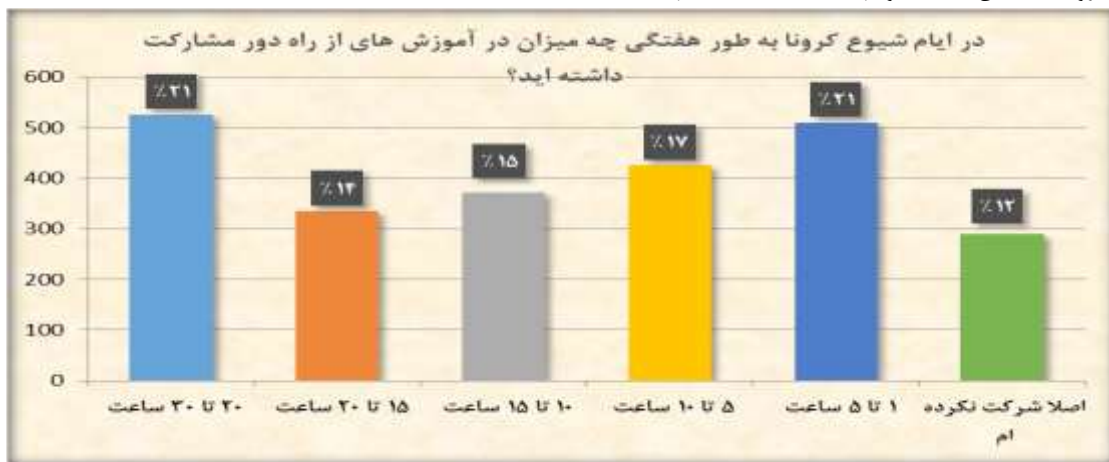
¹ Learning loss.

² Dropout attraction.

ادامه حضور مستمر در کلاس‌های درس و در نهایت افت تحصیلی می‌شوند. میانگین خستگی تحصیلی در پسران 13/16 و در دختران 10/25 و در نمره کل فرسودگی تحصیلی در پسران 38/96 و در دختران 35 است. با توجه به نتایج تحقیق، ارائه کلاس‌هایی جهت تقویت توانایی، افزایش انگیزه و شیوه‌های صحیح مطالعه در آموزش مجازی به ویژه در دوران پسا کرونا ضروری به نظر می‌رسد (Qudsi & Fallah, 2021).

3- مشکلات فنی، ساختاری و سیستمی در شبکه شاد؛ مشکلات احراز هویت، سرعت کم، بالا نیابردن برخی از کلاس‌های

درس، جابه‌جایی دانش‌آموزان در کلاس‌ها و مقاطع تحصیلی (وجود دانش‌آموز ابتدایی در متوسطه و برعکس)، عدم بروز رسانی شاد در برخی از تلفن‌های همراه نشان از وجود مشکلات اساسی در شاد است (Kordloo & Moradi, 2021). داده‌های نظرسنجی حاکی از آن است که حدود 35 درصد از دانش‌آموزان به میزان روزهای حضور در مدرسه از محتواهای آموزشی مجازی استفاده کرده‌اند. در مقابل حدوداً همین میزان دانش‌آموز (33 درصد) تقریباً در جریان آموزش‌های مجازی قرار نگرفته و با آن همراه نشده‌اند. بدین ترتیب می‌توان مشاهده کرد که 65 درصد دانش‌آموزان علی‌رغم دسترسی به اینترنت به میزان کافی در آموزش‌های مجازی بهره‌مند نشده‌اند. همچنین 50 درصد از دانش‌آموزان کمتر از 10 ساعت در هفته در آموزش‌های مجازی حضوری داشته‌اند و این خود نشانی از کاهش یادگیری است، که در دوران کرونا و پسا کرونا باید با آن مقابله نمود (Karimian, 2021).



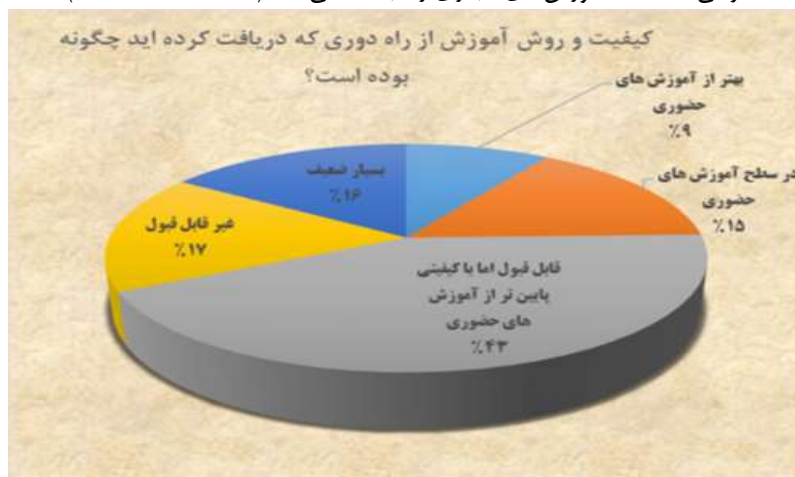
نمودار 1- درصد میزان مشارکت دانش‌آموزان در طول هفته در آموزش‌های مجازی (از راه دور)

4- عدم کاربرد شاد برای دروس عملی و رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کار دانش؛ برای تدریس و یادگیری دروس

عملی معلمان و دانش‌آموزان به ابزارها و وسایل متعدد با توجه به درس نیاز دارند ولی در شبکه‌های مجازی و شاد امکان آموزش دروس عملی که دانش‌آموزان نیز حضور و تجربه فعال داشته باشند وجود ندارد. بنابراین این آموزش‌ها برای دروس نظری مناسب است (Kordloo & Moradi, 2021).

5- افت کیفیت برنامه‌های آموزشی در بستر شبکه شاد؛ کیفیت پایین آموزش‌های از راه دور در مقایسه با آموزش‌های

حضور؛ همانطور که در یافته‌های نظرسنجی به تفصیل ارائه شد علی‌رغم بستر جدیدی که آموزش‌های از راه دور برای بالا بردن کیفیت آموزش‌ها به وجود آورده‌اند این آموزش‌ها نتوانسته‌اند، جایگزین مناسبی برای آموزش‌های حضوری باشند. در نظرسنجی انجام شده 76 درصد دانش‌آموزانی که به این آموزش‌ها دسترسی داشته‌اند، آموزش‌های مجازی را ناپسند می‌دانند (Karimian, 2021).



نمودار 2- درصد کیفیت و روش آموزش مجازی

6- مشکلات مشترک بین دانش‌آموزان و معلمان؛ شامل: عدم توانایی نظارت کامل معلم بر دانش‌آموزان که بچه‌ها همزمان در آموزش مجازی با دوستانشان در حال چت هستند اما اگر آموزش حضوری بود معلم حواسش هست. اختلال در اینترنت و نرم افزار آموزشی باعث قطع شدن ارتباط معلم با کلاس مجازی می‌شود. آموزش مجازی به تنهایی برای درس‌های عملی جوابگو نیست و فراهم نبودن امکانات فناوری برای تولید محتوا و تغییر شیوه‌های تدریس برای معلمان و مشکلاتی مانند سالمندی معلم و عدم سواد رسانه‌ای و آموزش در فضای مجازی و... نمونه‌ای از مشکلات است (Zamanipour, 2022).

7- مشکلات حوزه والدین؛ در تعداد فرزند محصل، درگیری زیاد والدین، آشنا نبودن والد با زیر ساخت‌ها و امکانات فناوری، تحمیل هزینه و نگرانی والدین در حوزه‌ی مسائل تربیتی است. خانواده‌ها معتقدند که آموزش حضوری هم تعلیم و هم تربیت است، ولی آموزش مجازی صرفاً تعلیم است خانواده‌ها نگران مسائل تربیتی هستند. همه‌ی والدین این دغدغه را دارند حالا که بچه‌ها گوشی به دست هستند ممکن است موقع سرچ، ناخواسته چیزی را که مناسب سن آنها نیست، ببینند (Mosaibi Ardakani et al, 2021).

8- ترک تحصیل آموزشی؛ پدیده گریز از فراگیری آموزش‌های رسمی یا ترک تحصیل که این روزها بخاطر محدودیت‌های ناشی از شیوع کرونا افزایش یافته است متاثر از عامل‌های بنیانی مانند شخصیت دانش‌آموز، رویکرد والدین، سبک زندگی، اقتصاد خانوار، وضعیت کمی و کیفی مدارس و محیط اجتماعی می‌باشد. شیوع کرونا آموزش و پرورش را از دریافت آموزش‌ها و شیوه آموزش حضور در کلاس محروم کرده و برخی از مخاطبان لازم‌التعلیم را به ترک تحصیل سوق داده است. "ترک تحصیل" به معنای کناره گیری نابهنگام دانش‌آموزان از مدرسه و برنامه رسمی تعلیم و تربیت، پیش از اتمام یک دوره تحصیلی که در بطن خود زمینه‌ساز پیامدها و آسیب‌های اجتماعی است. افزایش بیسوادی را می‌توان کمترین پیامد آسیب‌زای ترک تحصیل قلمداد کرد (Zamanipour, 2022).

به طور اجمالی نتایج مرتبط و جدیدترین پژوهش‌هایی که در ارتباط با تجزیه و تحلیل چالش‌ها و مشکلات آموزش مجازی، سیاست‌های جبران افت یادگیری و جذب ترک تحصیلان و رسالت مدارس در پسا کرونا در ایران انجام گرفته است توسط پژوهشگران داخلی و خارجی انجام شده است و از نظر قلمرو موضوعی تا حدودی شبیه به این پژوهش می‌باشد، به طور اجمالی، اشاره می‌شود:

در پژوهش (Georgian, 2024) با عنوان توسعه آموزش آنلاین در ایران در دوران همه‌گیری کووید-19؛ فرصت‌ها و چالش‌ها؛ همه‌گیری کووید-19 تأثیر عمیقی بر آموزش و پرورش در سرتاسر جهان داشته است که منجر به توسعه سریع و پذیرش آموزش آنلاین شده است. تحقیق از طریق بررسی جامع ادبیات، مصاحبه‌ها و نظرسنجی‌ها، موضوعات کلیدی مانند دسترسی به فناوری، آمادگی معلم، مشارکت دانش‌آموز و تأثیر عوامل اجتماعی-اقتصادی را روشن می‌کند. این یافته‌ها چالش‌هایی مانند اتصال محدود اینترنت و شکاف دیجیتالی را نشان می‌دهند. این مطالعه با تأکید بر اهمیت ادامه همکاری، نوآوری و تحقیق برای به حداکثر رساندن مزایای آموزش آنلاین در ایران و تضمین آموزش فراگیر و با کیفیت آموزش برای همه فراگیران می‌باشد.

در پژوهش (Bagheri et al, 2023) با عنوان موانع و فرصت‌های آموزش و پرورش در دوران پسا کرونا؛ چالش‌ها و راهکارهای مدرن؛ با گذشت بیش از دو سال از شیوع کرونا، به نظر می‌رسد که جهان به سمت دوران پسا کرونا در حال حرکت است. در این دوران، نظام‌های آموزشی باید خود را برای شرایط جدید آماده کنند و با استفاده از تجارب دوران کرونا، به دنبال راه‌حل‌های نوین برای چالش‌های پیشرو باشند. در دوران پسا کرونا، اهمیت آموزش و پرورش دوچندان می‌شود. زیرا این دوران فرصتی برای بازنگری در نظام‌های آموزشی سنتی و گامی به سوی نوین‌سازی و کارآمدتر کردن آنهاست. تعطیلی مدارس و آموزش از راه دور، منجر به ایجاد وقفه در یادگیری دانش‌آموزان شده است. جبران این عقب‌ماندگی‌های آموزشی، یکی از مهم‌ترین چالش‌های نظام‌های آموزشی در دوران پسا کرونا است. آموزش از راه دور، به دلیل نابرابری در دسترسی به زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، منجر به افزایش شکاف آموزشی بین دانش‌آموزان در مناطق مختلف شده است. ایجاد عدالت آموزشی در دوران پسا کرونا، از جمله ضرورت‌های اساسی است. دوران پسا کرونا، فرصتی برای استفاده از فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی، یادگیری الکترونیکی و واقعیت مجازی که می‌توانند به ارتقای کیفیت آموزش و یادگیری کمک کنند.

در پژوهش (Mosaibi Ardakani et al, 2021) هدف از این پژوهش شناسایی مشکلات و چالش‌های آموزش مجازی در دوران شیوع کرونا در مقطع ابتدایی است. با تجزیه و تحلیل داده‌ها، مشکلات آموزش مجازی در حوزه‌های «زیرساخت‌های آموزش مجازی»، «دانش‌آموزان»، «والدین»، «معلم و مدرسه» و «آموزش» شناسایی شد. نتایج نشان داد که مشکلات آموزش مجازی در دوران شیوع ویروس کرونا، نه تنها متفاوت از مشکلات آموزش حضوری است، بلکه به دلیل عدم آمادگی خانواده‌ها برای مواجهه با این مشکلات، گستردگی بیشتری نیز نسبت به آموزش‌های مجازی پیش از این دارند.

در پژوهش (Research Institute Education Studies, 2021) مهم‌ترین چالش پسا کرونا، افت یادگیری و ترک تحصیل دانش‌آموزان؛ با هدف توصیه‌نامه سیاستی خود به موضوع افت یادگیری دانش‌آموزان در بحران آموزشی ناشی از پاندمی کووید-19 پرداخته

است. بحران جهانی مربوط به پاندمی کووید-۱۹ از فضای بهداشت عمومی بسی فراتر رفته است و به شکل عمیقی اساس جامعه مدرن را به چالش کشیده و آموزش و پرورش نیز از این بحران مستثنی نبوده است. نتیجه؛ افت چشمگیر یادگیری و مهارت‌های اساسی و ترک تحصیل دانش‌آموزان از مهم‌ترین پیامدهای تعطیلی آموزش حضوری مدارس برای نظام آموزشی و کشور است و افت یادگیری و ترک تحصیل دانش‌آموزان، مهم‌ترین چالش‌های پسا کرونای نظام آموزشی کشور محسوب می‌شود.

در پژوهش (Fallahnejad et al, 2021) با عنوان برنامه‌ریزی آموزش و پرورش در دوران پسا کرونا؛ هدف، بررسی شرایط کرونایی بر جامعه تعلیم و تربیت و ارائه راهکارهای مناسب آموزشی است. آموزش و پرورش در دوران پسا کرونا، اکولوژی و زیست‌بوم جدیدی را تجربه می‌کند که همه ابعاد آن از نقش والدین، دانش‌آموزان، معلمان و مشکلات آنها، تولید منابع آموزشی، مدیریت مدرسه و برنامه‌ریزی آموزشی مدرسه به یک صورت‌بندی تازه نیاز دارد. به جای اینکه دانش‌آموز به اجبار در کلاس درس محصور شود، این فناوری‌ها می‌تواند به خلق کلاس‌های مجازی منجر شوند و معلم دیگر، فقط سخنگو نیست؛ بلکه با نگاه خوش‌بینانه، او تسهیلگر امور آموزش و یادگیری است. در پژوهش (UNESCO & UNICEF, 2021) هنگامی که دانش‌آموزان به آموزش حضوری در پسا کرونا بر می‌گردند، ارائه برنامه‌های شفاف برای تسریع یادگیری و پیشگیری از تفاوت‌های یادگیری بین‌نسلی، ضروری است. هر کشوری باید برنامه‌های ترمیمی و جبرانی مناسب با شرایط خود را تدوین کند. توجه داشته باشید که یک مداخله برای رسیدن به این هدف کفایت نمی‌کند، بلکه داشتن یک رویکرد نظام‌مند بسیار ضروری است.

در پژوهش (Mohammadi et al, 2020) محاسن و معایب آموزش مجازی در شبکه‌های اجتماعی در پنج مقوله آموزشی^۱؛ محاسن: جلوگیری از عقب‌ماندگی تحصیلی و ایجاد فرصت خلاقیت. معایب: عدم تمایل به انجام تکالیف کلاسی و کاهش پایبندی به مقررات نظم و انضباط کلاسی. مقوله اجتماعی^۲؛ محاسن: آزادی عمل دانش‌آموزان و نظارت بیشتر والدین. معایب: حذف فعالیت گروهی و تنبلی و حواس‌پرتی دانش‌آموزان. مقوله فرهنگی^۳؛ محاسن: ورود آموزش مجازی به عرصه نظام تعلیم و تربیت و ایجاد تجربه جدید. معایب: حذف کاربزمای حضور معلم و خستگی و بی‌حوصلگی برخی از والدین. مقوله اقتصادی^۴؛ محاسن: کاهش هزینه ایاب و ذهاب و صرفه‌جویی در زمان ایاب و ذهاب. معایب: وقت‌گذاری جهت آموزش‌های تکمیلی و هزینه تهیه سخت‌افزار لازم و مقوله فنی^۵؛ حسن: ارتقا سواد رسانه‌ای والدین. معایب: عدم جذابیت بصری ویدئوها و عدم تسلط به فن آوری اطلاعات آموزش مجازی در شبکه‌های اجتماعی طبقه‌بندی شدند.

در پژوهش (Dinari & Andishmand, 2020) با عنوان رویکرد آینده‌پژوهی در سیاست‌گذاری نظام آموزشی در دوران پسا کرونا؛ نظام آموزشی از مهم‌ترین ارکان یک جامعه است و سیاست‌گذاری آموزشی نیز از مهم‌ترین فرایندهای بنیادی در سیاست‌گذاری دولت است. نظام آموزشی همانند سازمان‌های دیگر همواره با چالش‌های مختلفی در طول زمان روبه‌رو می‌شود که باید با ابزارها و رویکردها و سیاست‌گذاری‌های مناسب بتواند از آنان گذر کند. اما وجود عدم اطمینان در آینده و رخ‌دادن پیشامدهای غیرقابل پیش‌بینی، پیشروی نظام آموزشی است که یکی از اینها همه‌گیری ویروس کرونا در سراسر دنیا است و بحران‌های جدیدی را در حوزه آموزش ایجاد کرده است. در نتیجه نیاز به آینده‌پژوهی در فرایند سیاست‌گذاری احساس می‌شود. در نتیجه به‌منظور اهمیت رویکرد آینده‌پژوهی در سیاست‌گذاری آموزشی در دوران پسا کرونا و آمادگی نظام آموزشی برای تحولات آینده، در این پژوهش به معرفی مفاهیم آینده‌پژوهی، ابزارهای آن و مرور آینده‌پژوهی و اهمیت آن در فرایند و نحوه سیاست‌گذاری آموزشی پرداخته شده است.

در پژوهش (Heydari, 2020) فرایند سیاست‌گذاری آموزشی مشتمل بر سیاست‌ها، اقدامات و کارکردهایی است که نهاد دولت در حوزه آموزش و پرورش در پیش می‌گیرد و مسیر نظام تعلیم و تربیت را در تحقق اهداف هموار می‌سازد. این حوزه سیاست‌گذاری از آن جهت دارای اهمیت است که خط‌مشی‌ها و راهبردهای آموزشی نهادها و سازمان‌های حکومتی تصمیم‌ساز به میزان زیادی تعیین‌کننده کیفیت عملکرد مؤسسات آموزشی و مدارس است و در موفقیت یا ناکامی آنها در نیل به اهداف تنظیم شده نقش بسزایی دارد.

در پژوهش (Hrastinski, 2019) رویکرد آموزش ترکیبی^۵ و کلاس درس معکوس^۶ نمونه‌هایی رایج از روش‌های آموزشی مبتنی بر فناوری است. آموزش ترکیبی به معنای هر نوع ترکیب آموزش حضوری با آموزش غیرحضوری مبتنی بر فناوری در زمان و مکانی فراتر از کلاس درس است که از اوایل قرن بیستم به یکی از رایج‌ترین رویکردهای آموزشی کشورهای توسعه‌یافته تبدیل شده است. این روش، ضمن بهره‌مندی از مزایای آموزش مبتنی بر اینترنت نظیر انعطاف‌پذیری در زمان و مکان تدریس و یادگیری، از امتیازات منحصربه‌فرد

¹ Educational.

² Social.

³ Economic.

⁴ Technical.

⁵ blende education.

⁶ flipped classroom.

آموزش حضوری همچون ارتباط چهره‌به‌چهره معلم و شاگرد نیز بهره می‌جوید. انتظار می‌رود در دوران پسا کرونا، رویکرد تدریس و یادگیری ترکیبی بیش از گذشته جای خود را در نظام آموزشی ایران بیابد. باتوجه‌به پیشینه داخلی و پیشینه خارجی می‌توان گفت که موضوع تحقیق حاضر جدید و نو می‌باشد و می‌تواند به غنای بیشتر ادبیات مرتبط باهدف پژوهش کمک کند. در نتیجه از این دیدگاه، پژوهش حاضر هم مهم و هم ضروری به نظر می‌رسد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش کیفی و به روش تحلیل محتوای اسناد انجام شد. ابتدا منابع الکترونیک، اسناد و مقالات مرتبط با آموزش و بیماری کرونا شناسایی و کلیه فایل‌ها شامل: نوشتاری و تصویری و... مرتبط در سال تحصیلی 1401-1402 مبتنی بر کلیدواژه‌های تخصصی؛ چالش-ها، مشکلات، افت تحصیلی، ترک تحصیل، رسالت و پسا کرونا از طریق جستجو در اینترنت و با مراجعه به وبسایت‌ها و پایگاه‌های داده‌ای جستجو و جمع‌آوری گردید. اسناد به صورت هدفمند و بر اساس مرتبط بودن باهدف پژوهش، برخورداری از چارچوب ساختاریافته پژوهشی، نهایتاً 50 سند با در نظر گرفتن ملاک‌های چهارگانه (JUPP) چارچوب کلارک و بل انتخاب و پس از کدگذاری آنالیز انجام شد و تحلیل یافته‌ها، با روش تحلیل مضمون و بر اساس سلسله‌مراتب کینگ و همکاران صورت گرفته است. فقط اسنادی که با ذکر مرجع مشخص و معتبر ارائه یا ابلاغ شده بودند بررسی شدند و اسناد غیرمعتبر از مطالعه خارج شدند. انتخاب اسناد به صورت هدفمند و با در نظر گرفتن ملاک‌های چهارگانه (JUPP) یعنی سندیت (اصلی و درست بودن)، اعتبار (دقت)، نمایندگی (نماینده کل اسناد طبقه خویش) و معنی (چه می‌گوید) صورت گرفته است. هدف از استفاده از این معیارها آن بود که اسناد انتخاب شده علاوه بر داشتن اعتبار بتوانند در حد قابل قبولی بیانگر دیدگاه‌های سیاست‌گذار نیز باشند. بعد از انتخاب اسناد، ابتدا چندین بار متن یادداشت‌های اسناد خوانده شد تا درک کلی از متن به دست آید و سپس سطر به سطر متن اسناد مرور و بررسی شد تا مفاهیم مهم و کلیدی اولیه استخراج شوند، در نهایت روند کدگذاری اولیه (تبدیل واحدهای معنایی به عبارات خلاصه‌تری که بیانگر مفهوم مورد نظر بودند) به صورت دستی انجام گرفت. سپس با دسته‌بندی کدهای اولیه و زیر طبقه‌بندی بر اساس تشابه تناسب و تفاوت، مضامین استخراج و در ادامه با انتزاعی کردن دسته‌بندی‌ها، مضامین اصلی و فرعی شکل گرفت؛ تا چالش‌ها و مشکلات ناشی از کرونا و سیاست‌گذاری جبران افت یادگیری و جذب ترک تحصیلات و رسالت مدارس در شرایط پسا کرونا از داده‌ها استخراج شوند. به منظور بالابردن اعتبار درونی و قابلیت اطمینان از مرور هم‌تایان استفاده شد و در نهایت در مواردی که عدم توافق وجود داشت از فرد خیره نظرخواهی شد. لازم به یادآوری است که باتوجه‌به اینکه ماهیت پژوهش نیازمند واکاوی دقیق مستندات در خصوص موضوع مورد مطالعه است، روند کدگذاری و تحلیل مستندات، به صورت دستی در نرم‌افزار Excel انجام گرفت.

یافته‌ها

هرچند، با تعطیلی مدارس و مراکز آموزشی، سیستم آموزشی جوامع تحت‌تأثیر این شرایط قرار گرفت که در این میان از فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری نیرومند و قوی برای ارتقای کیفیت و کارایی آموزش بهره گرفته شد، می‌توان گفت کلاس‌های مجازی قطعاً جنبه‌های مثبتی داشته است، لکن باتوجه‌به شیوع این بیماری آموزش آنلاین یک نیاز آنی بوده است، اما استفاده از آن آسیب‌ها و چالش‌هایی را به همراه داشته است. سیستم‌های آموزشی در دوران پسا کووید-19 نیاز به ایجاد یک رویکرد ترکیبی برای آموزش دارند که به طور انعطاف‌پذیری آموزش مجازی و حضوری را ترکیب کند و نیازهای متنوع دانشجویان و اساتید را تأمین کند. برای تحلیل داده‌های پژوهش، پژوهشگران به تحلیل مضمون محتوای اسناد انتخابی اقدام کردند. در این مرحله با ایجاد کدهای اولیه، جست‌وجوی مضمون‌ها و بازبینی و تصفیه مضمون‌ها، تعریف و نام‌گذاری مضمون‌های اصلی و فرعی (Khoobro et al, 2019) صورت گرفت. به‌طور کلی تحلیل چالش‌ها، مشکلات و آسیب‌های آموزشی به وجود آمده ناشی از شیوع کرونا و رسالت‌ها، سیاست‌های جبران افت تحصیلی، جذب ترک تحصیلات در پسا کرونا در ایران؛ همان‌طور که در روش تحقیق بیان شده با طبقه‌بندی سلسله‌مراتب مضامین بر مبنی سلسله‌مراتب کینگ و همکاران با استفاده از نتایج تجزیه و تحلیل محتوای یافته‌های اسناد مقالات، وبسایت‌ها و پایگاه‌های داده‌ای مرتبط انجام و در نهایت 6 مضمون اصلی و 33 مضمون فرعی شناسایی شد که در (جدول 1-1) مشاهده می‌شود.

جدول 1- مضمون‌های اصلی و فرعی استخراج شده از پژوهش

ردیف	مضمون اصلی	مضمون فرعی	فراوانی
1	چالش‌های آموزش مجازی	افت تحصیلی و یادگیری	5
		فرسودگی تحصیلی	3
		مشکلات فنی و ساختاری شبکه شاد	4
		ترک تحصیل آموزشی	6

4	مشکلات حوزه والدین		
8	افت کیفیت آموزش در شبکه شاد		
10	کنترل دانش‌آموزان در کلاس مجازی	مشکلات مشترک دانش‌آموزان و معلمان	2
4	عدم مرز بین محل کار و زندگی خصوصی		
7	آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی فضای مجازی		
5	تولید محتوا و تغییر شیوه‌های تدریس		
3	شیوع تقلب دیجیتال در امتحان‌ها		
2	ترک تحصیل پنهان آموزشی	مهم‌ترین آسیب نظام آموزشی پسا کرونا	3
4	شکاف آموزشی پررنگ‌تر		
6	عدم دقت و اعتبار نمرات		
2	افت یادگیری تابستانی		
6	افزایش بی‌سوادی		
5	عدم تمرکز در کلاس‌های حضوری		
3	پیشگیری از تعطیلی مدارس	رسالت‌های مدارس در پسا کرونا	4
4	ارتقای سلامت روانی و جسمی		
4	ارتقای برنامه آموزشی و فرهنگی		
3	ارزیابی و پایش مستمر دانش‌آموزان		
4	مشاوره آسیب اجتماعی و تحصیلی		
5	عدالت آموزشی با فناوری‌های نوین		
2	فشرده‌سازی و یکپارچه‌سازی برنامه درسی	سیاست‌های جبران افت یادگیری در پسا کرونا	5
7	افزایش زمان آموزش		
2	راه‌اندازی مدارس تابستانی		
4	طولانی کردن سال تحصیلی		
7	بهبود کارایی یا اثربخشی آموزش		
4	تدوین برنامه جامع وظایف مدارس		
8	جذب بازمانده از تحصیل و ترک تحصیل	سیاست‌های جذب ترک تحصیلان در پسا کرونا	6
4	یادگیری ترکیبی در دوران پسا کرونا		
3	بازنگری و اصلاح برنامه درسی		
2	ایجاد فرصت‌های آموزشی متنوع		
7	شناسایی دانش‌آموزان ترک تحصیل کرده		

1- چالش‌ها و مشکلات آموزشی ناشی از شیوع بیماری کرونا در ایران؛ شیوع کرونا ضمن تشدید مشکلات و شکاف‌های نظام تعلیم و تربیت، بسیاری از معضلات و چالش‌های سیستم آموزش مجازی را به رخ کشید که شامل: افت تحصیلی و ترک تحصیل آموزشی، فرسودگی تحصیلی، مشکلات فنی، ساختاری و سیستمی در شبکه شاد، عدم کاربرد شاد برای دروس عملی و رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش، افت کیفیت برنامه‌های آموزشی در بستر شبکه شاد، مشکلات مشترک بین دانش‌آموزان و معلمان، مشکلات حوزه والدین، مدارس دولتی و مناطق محروم، توجه ناچیز به تربیت اخلاقی دانش‌آموزان، اعتماد معلمان، والدین و دانش‌آموزان به فضای مجازی، در خطر قرار گرفتن سلامت روانی و جسمانی دانش‌آموزان و شیوع تقلب‌های دیجیتال در امتحان‌ها است. ساده‌انگاری مسائل اساسی و غالب شدن تفکر

تقدم فناوری بر تربیت و آزادسازی آموزش مجازی دانش‌آموزان، می‌تواند چالش اساسی برای تربیت مدرسه‌ای در دوران پسا کرونایی باشد. پیشنهادات برای حل چالش‌ها و مشکلات ایجاد شده در ادامه ارائه شده است.

2- مهمترین آسیب نظام آموزشی پسا کرونا؛ وضعیت نگران‌کننده نظام آموزشی متأثر از شرایط کرونایی مانند ترک تحصیل پنهان آموزشی و یا آسیب‌های جسمی روحی معلمان و دانش‌آموزان با بازگشایی مدارس و حضوری شدن کلاس‌های درس به باور صاحب‌نظران نه تنها پایان نیافت بلکه این روزها در دوران پسا کرونایی ابعاد جدیدی به خود گرفته و روز به روز به آمار محصلانی که از درس و مشق زده می‌شوند و دیگر انگیزه‌ای برای حضور در کلاس‌های درس ندارند، افزوده می‌شود. آسیب‌های پسا کرونا در مدارس شامل: ترک تحصیل پنهان آموزشی، شکاف آموزشی پررنگ‌تر، عدم دقت و اعتبار نمرات، افت یادگیری تابستانی، افزایش بیسوادی و عدم تمرکز در کلاس‌های حضوری است. به طور ساده مسئله این است که دو سال عدم حضور محیطی نه تنها در میزان آموزش پذیری تأثیر منفی داشته است، بلکه به گسست فرهنگی و تربیتی بزرگی آن هم در سنین اصلی پرورش‌پذیری منجر شده است. امروز بدون اغراق برجسته‌ترین وظیفه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان نظام آموزش و پرورش کشور، یافتن راه‌حلی فوری برای حل این چالش در پسا کرونا است که اگر در همین بازه زمانی به آن توجه نشود، دچار آسیب در سرمایه اجتماعی از سوی این نسل خواهیم بود.

3- رسالت مدارس در پسا کرونا؛ با توجه به مبانی نظری راهبردهای مدیریت آموزش و پرورش در پسا کرونا شامل: تدوین برنامه‌های پیشگیری از تعطیلی مدارس به مانند کرونا برای دانش‌آموزان و کارکنان، ایجاد زیرساخت‌های هوشمندسازی آموزش، تدوین برنامه‌های آموزشی و فرهنگی برای جبران عقب‌ماندگی آموزشی و درسی کووید-19 در پسا کرونا، تشکیل مراکز مشاوره اجتماعی، روانی و تحصیلی در مراکز آموزش و پرورش و مدارس، همچنین تدوین سازوکارهایی برای ارزیابی و پایش دانش‌آموزان جهت شناسایی نقاط ضعف (افت یا شکاف یادگیری) موجود در کلاس‌های مجازی در دوران پسا کرونا، ضرورت افزایش کیفیت محتوای آموزشی، وجود یادگیری ترکیبی (حضوری و الکترونیکی) و عدالت آموزشی و فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی در دوران پسا کرونا، از جمله ضرورت‌های اساسی است.

4- سیاست‌های جبران افت یادگیری در پسا کرونا؛ از مهم‌ترین پیامدهای تعطیلی آموزش حضوری مدارس برای نظام آموزشی افت یادگیری و کم شدن مهارت‌های اساسی و ترک تحصیل می‌باشد. وقتی دانش‌آموزان به مدرسه برمی‌گردند سنجش سطح یادگیری آنها از اهمیت حیاتی و بسزایی برخوردار است. سنجش افت یا شکاف یادگیری اولین گام در تدوین برنامه‌های جبرانی و ترمیمی است. این سنجش به صورت کلاسی، مدرسه‌ای، منطقه‌ای، استانی و ملی قابل اجراست که هر یک از این سطوح، اطلاعات بسیار ارزشمندی را از وضع و عمق بحران موجود و به منظور برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و تدوین مداخلات لازم فراهم می‌سازند. وقتی دانش‌آموزان یادگیری‌های پایه را به خاطر تعطیلی مدارس از دست می‌دهند، دانش و مهارت‌هایی پایه‌ای وجود ندارد که در هنگام بازگشایی بر روی آنها چیزی بنا شود مگر اینکه دولت‌ها اقداماتی برای ترمیم و جبران یادگیری دانش‌آموزان هنگام برگشت به مدرسه انجام دهند. کشورها برای تسریع یادگیری دانش‌آموزان راهبردهای زیر را در سه سطح سیاستی گسترده به کارگیرند (UNESCO & UNICEF, 2021):

1- فشرده‌سازی و یکپارچه‌سازی برنامه درسی؛ فشرده‌سازی برنامه درسی و مواد تدریس همسو با سطوح یادگیری به جای استانداردهای برنامه درسی روش کارآمدی برای افزایش یادگیری است. شوک پاندمی کرونا فرصت مهمی برای اجرای اصلاحات مورد نیاز و همسو کردن برنامه درسی با نیازها را پیش روی ما قرار داده است. فشرده‌سازی برنامه درسی نیازمند این است که در کشورها کمیته‌های برنامه درسی شکل بگیرند و به تنظیم اولویت‌ها بپردازند و در مورد اینکه چه موادی در هر حوزه یادگیری یا میان حوزه‌ای باید در هر پایه تحصیلی تدریس و یاد گرفته شوند، تصمیم‌گیری کنند.

2- افزایش زمان آموزش؛ حتی پیش از پاندمی کرونا نیز این موضوع مبرهن بود که زمان اختصاص یافته به آموزش منجر به بهبود پیامدهای یادگیری می‌شود. نظام‌های آموزشی به شیوه‌های مختلف می‌توانند با افزایش ساعات روزانه آموزش مدارس، کلاس‌های آخر هفته (پنجشنبه‌ها در ایران)، اصلاح تقویم سال تحصیلی و افزایش آن، راه‌اندازی مدرسه تابستانی برای همه دانش‌آموزان یا به طور ویژه برای دانش‌آموزانی که دچار افت یادگیری هستند، این کار را انجام دهند.

3- بهبود کارایی یا اثربخشی آموزش؛ کشورها برای بهبود کارایی باید ابتکارات را مورد حمایت قرار دهند و میزان یادگیری که در کلاس‌های درس رخ می‌دهد را افزایش دهند. اقدامات مداخله‌ای مناسب به شرح زیر است:

a) آموزش هدفمند: در آغاز باید سطح یادگیری دانش‌آموزان را مورد سنجش قرار دهیم. سپس، آنها را فارغ از سن یا پایه تحصیلی بر اساس میزان تسلط و چیرگی آنها به مهارت‌ها، گروه‌بندی کنیم و در یک بازه زمانی خاص در طول روز در مدرسه یا روزهای تعطیل تحت آموزش قرار دهیم.

(b) پداگوژی ساختمان؛ به بسته منسجم و جامعی اطلاق می‌شود که بر بهبود یادگیری و تدریس در کلاس متمرکز است. برنامه‌ها معمولاً شامل دستورالعمل یا راهنمایی است که برای معلم طرح درس روزانه فراهم می‌سازد و مواد آموزشی را برای دانش‌آموزان به صورت یک‌به‌یک فراهم می‌کند.

(c) ارائه برنامه‌های آموزش اختصاصی در گروه‌های کوچک: شواهد قوی وجود دارند که تدریس اختصاصی منجر به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ضعیف یا کم پیشرفت می‌شود.

☞ **افت یادگیری دانش‌آموزان**، مهم‌ترین چالش‌های پساکروناي نظام آموزشی کشور محسوب می‌شود. دولت‌ها باید اقداماتی برای ترمیم و جبران یادگیری دانش‌آموزان هنگام برگشت به مدرسه انجام دهند که به شرح زیر است:

- در وهله اول نظام آموزشی باید بپذیرد که خرد جمعی و عقلانیت نهفته در بیرون از آموزش و پرورش، ظرفیت ارزشمندی است که می‌تواند مورد بهره‌برداری قرار گیرد و تدوین و اجرای برنامه‌های ترمیمی به اقتضای مدارس در مناطق بحرانی.
- آموزش و توجه کارکنان آموزش و پرورش و مجریان در سطوح مختلف در ارتباط با شکاف یادگیری و تکنیک‌های مواجهه با آن بر اساس تجارب بین‌المللی (moallemniran.ir, 2022).



نمودار 3- مقایسه میانگین نمرات دانش‌آموزان در امتحانات نهایی دروس رشته‌های نظری در خرداد ۱۴۰۲ با خرداد سال‌های گذشته.

5- سیاست‌های جذب ترک تحصیلان در پسا کرونا

ترک تحصیل دانش‌آموزان، مهم‌ترین چالش‌های پساکروناي نظام آموزشی کشور محسوب می‌شود. دانش‌آموزان تحت تأثیر عوامل مختلفی به ترک تحصیل روی می‌آورند: مشکلات مالی و فشار برای کسب درآمد، محیط نامناسب تحصیلی، مشکلات یادگیری، افسردگی، ترس والدین از ابتلا به بیماری، مشکلات خانوادگی و ازدواج زودهنگام بخشی از این دلایل هستند. در این میان شیوع کرونا و عواقب ناشی از آن نیز بر انبوه عوامل مؤثر در ترک تحصیل افزوده است. در این میان ارقام حاکی از این است که در این مدت پسران بیش از دختران درس و مدرسه را رها کرده‌اند. کرونا اما دنیا و خصوصاً نظام آموزشی را متوجه کاستی‌های خود کرد و باعث شد دولت‌ها بازنگری در نظام آموزشی خود داشته باشند و سیاست‌های جدید اتخاذ نمایند (ecoiran.om, 2023) اما سیاست‌های جذب ترک تحصیلان شامل:

1- یادگیری ترکیبی در دوران پساکرونا؛ سبک یادگیری ترکیبی با درهم تنیدن فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی از یک سو و ویژگی آموزش حضوری از سوی دیگر، آموزش و یادگیری را کارآمد و اثربخش تر می‌کند. اما کلاس درس معکوس یا وارونه نیز یکی از روش‌های آموزشی ترکیبی است که در این شیوه، محتوای درس به شکل الکترونیکی تولید می‌شود و قبل از کلاس درس از طریق بسترهای مجازی در اختیار فراگیران قرار می‌گیرد. فراگیران پس از دریافت محتوای درس، در کلاس درس حاضر می‌شوند و در باب محورهای درس به بحث و گفتگو و همچنین انجام فعالیت و تمرین می‌پردازند.

2- ایجاد فرصت‌های آموزشی متنوع و باکیفیت با عنایت به راهکار 3-5 سند تحول (توانمندسازی دانش‌آموزان ساکن مناطق محروم، روستاها، حاشیه شهرها، عشایر کوچ نشین).

3- فرهنگ سازی و تغییر نگرش در افراد و اصلاح ضعف‌های سیستم‌های آموزشی و استفاده از روش تدریس نوین، روش‌های تدریس خلاق، روش تدریس فعال و... در مدارس.

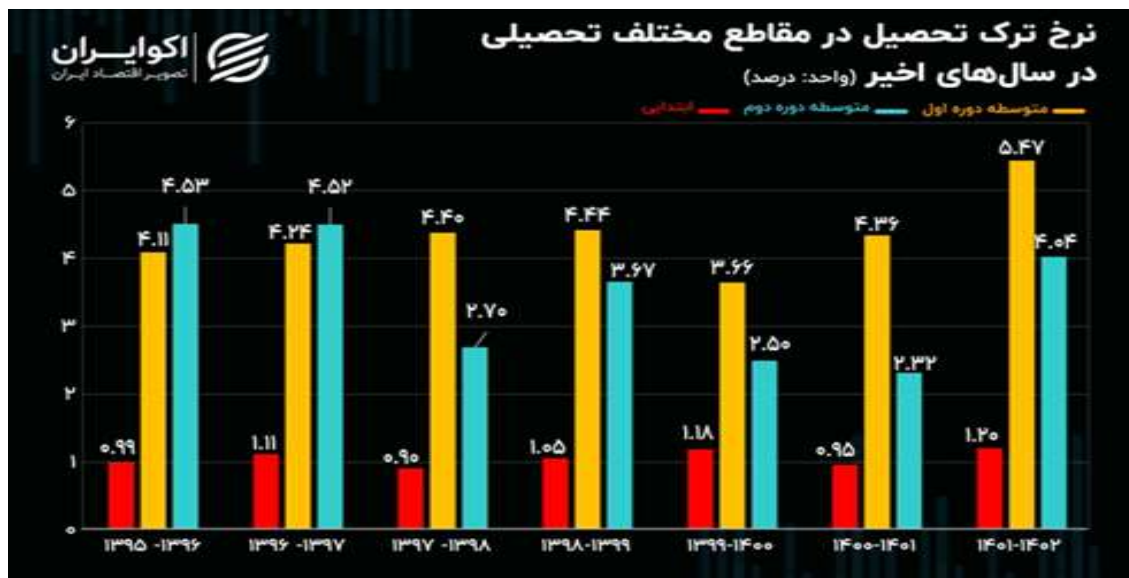
4- بازنگری و اصلاح برنامه درسی با رویکرد انعطاف پذیری برای کودکان بازمانده از تحصیل از سوی وزارت آموزش و پرورش.

5- حل مسئله بازماندگی از تحصیل و ترک تحصیل دانش‌آموزان از یکسو نیازمند قاعده‌گذاری عملیاتی و اجرایی است و از سوی دیگر نظارت بر اجرای قوانین و مقررات این حوزه از سوی نهادهای نظارتی همچون مجلس شورای اسلامی بسیار ضرورت دارد.

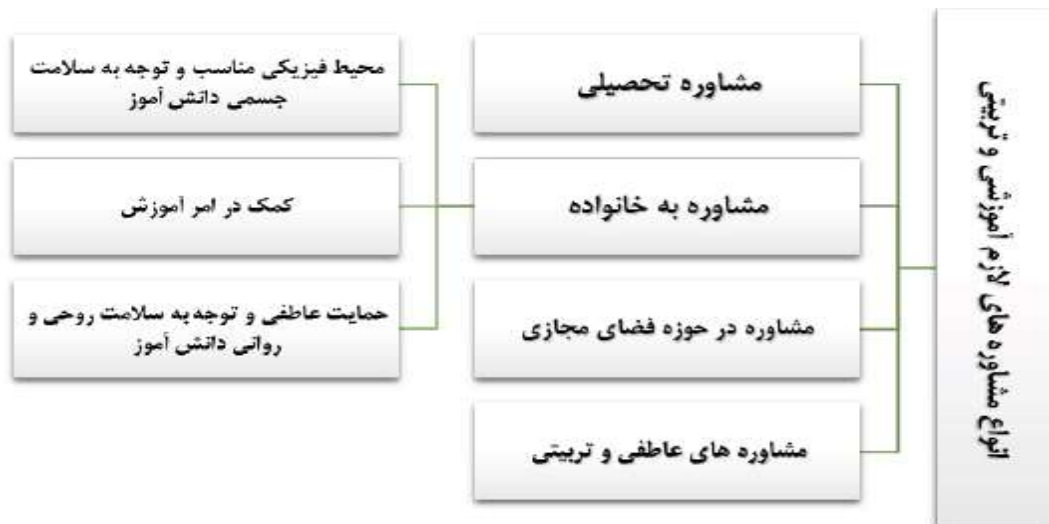
6- ایجاد سامانه آماری جامع و یکپارچه با هماهنگی دستگاه‌های ذی ربط شامل: آمار همه جانبه دانش‌آموزان، اصلاح ساختاری شورای پشتیبانی سوادآموزی، انجام مأموریت سوادآموزی توسط آموزگاران (مدارس ابتدایی) در اقصی نقاط کشور، اتخاذ رویکرد مدرسه محوری در ریشه کنی بی‌سوادی و جذب کودکان بازمانده از تحصیل، استفاده از فناوری اطلاعات و...



نمودار 4- نرخ ترک تحصیل به تفکیک جنسیت و مقطع تحصیلی در سال 1401-1402



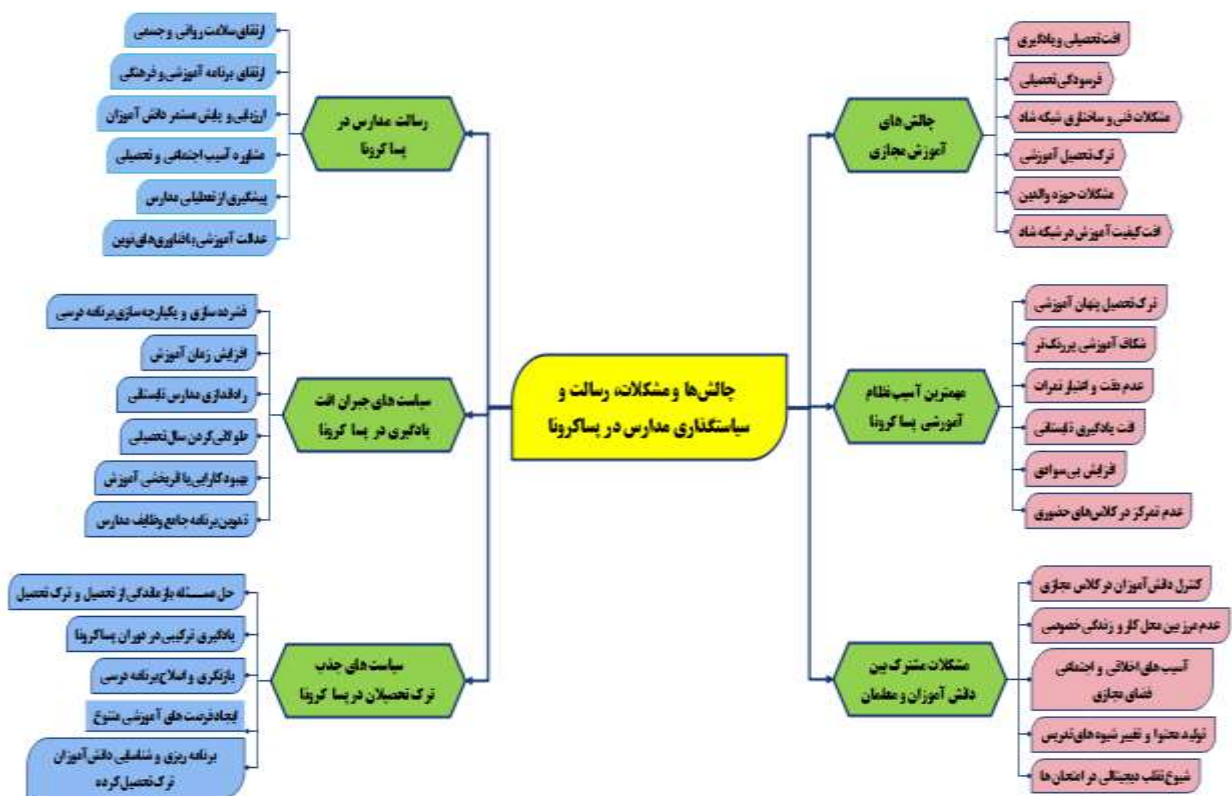
نمودار 5- نرخ ترک تحصیل بر اساس مقاطع مختلف تحصیلی در سال‌های 1395-1402



نمودار 6- انواع مشاوره‌های آموزشی و تربیتی در پسا کرونا (نویسنده)

مدل نهایی تحقیق:

بعد از پایان تجزیه و تحلیل و سنجش داده‌های مختلف، مدل نهایی تحقیق به شکل زیر ارائه شده است.



مدل نهایی چالش‌ها و مشکلات، رسالت و سیاست‌گذاری مدارس در پسا کرونا

بحث و نتیجه‌گیری

باتوجه به اینکه بیماری کووید-19 و شیوع آن علاوه بر آسیب‌های جسمی و روانی آثار مخربی بر رسالت‌های آموزش و پرورش ایجاد کرده است. برای تحول عمیق در نظام آموزشی برای دوران پس از کرونا نیاز داریم که بر روی فرایند سیاست‌گذاری تمرکز کنیم. اما از آنجایی که فرایند سیاست‌گذاری مبتنی بر واقعیات و متأثر از شرایط اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است، باید بر رویکردهایی تکیه کرد که بتوان به تمام اهداف نظام آموزشی دستیابی پیدا کرد. آموزش عمومی در دوران شیوع کرونا در ایران با خطر بزرگ گسترش نابرابری آموزشی مواجه بود.

باید توجه داشت که هر چند بر خلاف معیشت مردم، آموزش مدرسه‌ای را می‌توان به تعویق انداخت، لیکن افت یادگیری دانش‌آموزان در این دوره و شکاف آموزشی پیش‌رونده میان دارا و ندار به‌سادگی قابل‌جبران نیست. از آنجاکه محققین این تحقیق خود دانش‌آموخته مدیریت و سیاست‌گذاری و نویسنده اول دبیر و مدرس در پایه‌های مختلف می‌باشد مسائل و مشکلاتی افت یادگیری و ترک تحصیل دانش‌آموزان در آموزش‌های مجازی دوران کرونا را جدی تلقی کرده‌اند. به‌طور کلی چالش‌ها و مشکلات آموزشی به وجود آمده ناشی از شیوع کرونا و رسالت‌ها و سیاست‌های جبران افت تحصیلی و جذب ترک تحصیل دانش‌آموزان در پسا کرونا در ایران؛ همان‌طور که در روش تحقیق بیان شده با طبقه‌بندی سلسله‌مراتب مضامین مبتنی بر سلسله‌مراتب گینگ و همکاران با استفاده از نتایج تجزیه و تحلیل محتوای یافته‌های اسناد مقالات، وب‌سایت‌ها و پایگاه‌های داده‌ای مرتبط، شامل 6 مضمون اصلی و 33 مضمون فرعی است که این یافته با نظر (Azizi & Hossein Nejad, 2021) آنها مطابقت دارد. پدیده‌های محوری در این پژوهش به ارائه سیاست‌های صحیح مدیریتی در پسا کرونا منجر گردید و بر اساس این یافته‌ها الگوی ذهنی نهایی چالش‌ها و مشکلات آموزشی به وجود آمده ناشی از شیوع کرونا، رسالت‌ها، سیاست‌های جبران افت تحصیلی و جذب ترک تحصیل دانش‌آموزان در پسا کرونا در ایران و راهکارهای مناسب مدارس در پسا کرونا تدوین گردید. در ادامه به مضامین شناسایی شده و ارتباط با پژوهش‌های انجام شده پرداخته شده است.

پس در این پژوهش اولین مضمون اصلی؛ چالش‌های آموزش مجازی که دارای 6 مضمون فرعی شامل: افت تحصیلی و یادگیری، فرسودگی تحصیلی، مشکلات فنی و ساختاری شبکه شاد، ترک تحصیل آموزشی، مشکلات حوزه والدین و افت کیفیت آموزش در شبکه شاد است. دومین مضمون اصلی؛ مشکلات مشترک دانش‌آموزان و معلمان که دارای 5 مضمون فرعی شامل: کنترل دانش‌آموزان در کلاس مجازی، عدم مرز بین محل کار و زندگی خصوصی، آسیب‌های اخلاقی و اجتماعی فضای مجازی، تولید محتوا و تغییر شیوه‌های تدریس و شیوع تقلب دیجیتالی در امتحان‌ها است که این دو مضمون با نظر (Mosaibi Ardakani et al, 2021) و (Azizi & Hossein Nejad, 2021) و (Salehi & Parsai, 2021) و (Ghodsai & Fallah, 2021) و (Qarai et al, 2021) و (Kordloo & Moradi, 2021) و (Mohammadi Pouya, 2021) بررسی چالش‌ها و مشکلات نظام آموزش و پرورش در شیوع ویروس کرونا، مطابقت دارد. نتیجه گرفت پس از شیوع پاندمی کووید-19 در سطح دنیا به دلیل برطرف نمودن نیاز آبی در فرایند یادگیری و یاددهی، شیوه آموزش حضوری تبدیل به شیوه غیرحضوری (آنلاین) شد و هرچند که دارای فواید زیادی است لکن آسیب‌ها و چالش‌ها حاصل از آن می‌تواند به وضعیت جسمی، روانی، اجتماعی و حتی اخلاقی، تربیتی و رفتاری فراگیران لطمات جبران‌ناپذیری وارد نماید که پیشنهاد راهکارهایی برای رفع آنها می‌تواند زیربنای روشی برای پیشگیری و نیز موثر برای آموزش در دوران پسا کرونا ایجاد نماید.

سومین مضمون اصلی؛ مهم‌ترین آسیب نظام آموزشی پسا کرونا که دارای 6 مضمون فرعی شامل: ترک تحصیل پنهان آموزشی، شکاف آموزشی پرتنگ‌تر، عدم دقت و اعتبار نمرات، افت یادگیری تابستانی، افزایش بی‌سوادی، عدم تمرکز در کلاس‌های حضوری است. این یافته با نظر (Moallemaniran.ir, 2022) و (Kazemi Flordi et al, 2020) و (Zamanipour, 2022) و (Yousef Nejad, 2022) و (Falahnejad et al, 2021) و (Qarai et al, 2020) و (Especially Tims, 2019 & Perls, 2016) انباشت افت یادگیری از گذشته بر اساس سنجش‌های بزرگ‌مقیاس دوره‌ای تیمز و پرلز مطابقت دارد. وضعیت نگران‌کننده نظام آموزشی متأثر از شرایط کرونایی مانند ترک تحصیل پنهان آموزشی و یا آسیب‌های عدم دقت و اعتبار نمرات دانش‌آموزان با بازگشایی مدارس و حضوری شدن کلاس‌های درس به باور صاحب‌نظران نه تنها پایان نیافت؛ بلکه این روزها در دوران پسا کرونایی ابعاد جدیدی به خود گرفته و روزه‌روز به آمار محصلانی که از درس و مشق زده می‌شوند و دیگر انگیزه‌ای برای حضور در کلاس‌های درس ندارند، افزوده می‌شود و واقعیت این است که در چند سال آینده شکاف آموزشی پرتنگ‌تر از امروز جلوه خواهد کرد. مدیران مدارس باید دانش‌آموزان نیازمند یادگیری را شناسایی کنند و برنامه‌های جبرانی هدفمندی باید با توجه به شرایط این دانش‌آموزان تعریف شود تا بتوانند عقب‌ماندگی تحصیلی ناشی از شروع ویروس کرونا و آموزش‌های مجازی را جبران کنند.

چهارمین مضمون اصلی؛ رسالت مدارس در پسا کرونا که دارای 5 مضمون فرعی شامل: پیشگیری از تعطیلی مدارس، ارتقای سلامت روانی و جسمی، ارتقای برنامه آموزشی و فرهنگی، ارزیابی و پایش مستمر دانش‌آموزان، مشاوره آسیب اجتماعی و تحصیلی و عدالت آموزشی با فناوری‌های نوین است. این یافته با نظر (Mousavi et al, 2021) و (Bagheri & Fathi, 2022) و (Dinari & Andishmand, 2021) و (Falahnejad et al, 2021) مطابقت دارد. آموزش و پرورش به‌عنوان نقش‌آفرینی مثبت و معنادار در پسا کرونا نیازمند متناسب‌سازی برنامه‌های خود بر اساس مؤلفه‌های مدیریت و پاسخگویی به نیازهای جامعه و برنامه‌ریزی صحیح درسی و آموزشی است. به‌تبع تغییراتی که پس از شیوع کووید-19 در عرصه به‌کارگیری فناوری به وجود آمده و تغییر نگرشی که در این باب حاصل شده است، در نظام‌های آموزشی پسا کرونا، رویکردهای آموزشی دستخوش تغییرات و تحولات اساسی خواهد شد. پژوهش حکایت از این دارد که مدارس نیز همچون

سایر ارگان‌ها در پسا کرونا دارای رسالت‌هایی هستند که در جهت کاهش اثرات این همه گیری باید به آنها عمل کنند. پس بدون داشتن یک برنامه استراتژیک و راهبردی مشخص، نمی‌توان اثربخشی مدارس در پسا کرونا را حفظ کرد.

پنجمین مضمون اصلی؛ سیاست‌های جبران افت یادگیری در پسا کرونا که دارای 6 مضمون فرعی شامل: فشرده سازی و یکپارچه سازی برنامه درسی، افزایش زمان آموزش، راه اندازی مدارس تابستانی، طولانی کردن سال تحصیلی، بهبود کارایی یا اثربخشی آموزش و تدوین برنامه جامع وظایف مدارس است. این یافته با نظر (Zamanipour, 2022) و (moallemniran.ir, 2022) و (Research Institute) و (Education Studies, 2021) و (sobhesahel.com,news, 2023) و (Especially Tims, 2019 & Perls, 2016) مهم ترین چالش پسا کرونا و انباشت افت یادگیری از گذشته بر اساس سنجش‌های بزرگ مقیاس دوره ای تیمز و پرلز و واکنش آموزش و پرورش به افت تحصیلی دانش آموزان بر اساس نقشه میانگین معدل امتحانات نهایی خردادماه 1402، مطابقت دارد. سنجش افت یا شکاف یادگیری اولین گام در تدوین برنامه های جبرانی و ترمیمی است. این سنجش به صورت کلاسی، مدرسه ای، منطقه ای، استانی و ملی قابل اجراء است، بنابراین سنجش ملی از یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان باید یکی از مهم ترین اتفاقاتی باشد که دستور کار آموزش و پرورش قرار گیرد آموزش و پرورش و نظام تعلیم و تربیت در شرایط پسا کرونا، چنانچه نتواند بر اساس یک مدل استراتژیک و آینده نگارانه، برنامه های خود را تدوین نموده و راهبردها و راهکارها و برنامه های عملیاتی مناسب ارائه نماید، موفق نخواهد شد دوران سخت را مدیریت کرده و از آن گذر کند.

ششمین مضمون اصلی؛ سیاست‌های جذب ترک تحصیلان در پسا کرونا که دارای 5 مضمون فرعی شامل: حل مسئله جذب بازماندها از تحصیل و ترک تحصیل، یادگیری ترکیبی در دوران پسا کرونا، بازنگری و اصلاح برنامه درسی، ایجاد فرصت‌های آموزشی متنوع و برنامه ریزی و شناسایی دانش آموزان ترک تحصیل کرده است. این یافته با نظر (ecoiran.com, 2023) بررسی نرخ ترک تحصیل در هفت سال گذشته و (Zamanipour, 2022) و (Yousef Nejad, 2022) و (nournews.ir, 2021) بلایی که کرونا بر سر دانش آموزان ابتدایی مناطق محروم آورد، نگرانی جدی از ترک تحصیل‌های گسترده پس از بازگشایی مدارس، چالش اصلی نظام آموزشی کشور در سال تحصیلی پسا کرونا خواهد بود، مطابقت دارد. راهکار اساسی برای آن که به توان دانش آموزان را در مدارس به درس خواندن برای جلوگیری از ترک تحصیل تشویق کرد این است که دبیران خود را به جای دانش آموزان بگذارند؟ چرا که دانش آموزان دوست دارند با معلم‌های خود ارتباط داشته باشند. بنابراین یکی از مولفه های اساسی برای ایجاد انگیزه برای ادامه تحصیل دانش آموزان در دوران پسا کرونایی لمس دغدغه ها و شنیدن حرف های آنان است. مرکز آمار ایران می گوید که نه تنها میزان و تعداد دانش آموزان ترک تحصیل کرده و بازمانده از تحصیل افزایش یافته که شدت یافتن مدارس غیرانتفاعی و تبعیض در توزیع امکانات آموزشی، شرایط سختی را برای کودکان طبقات فرو دست و محروم ایجاد کرده که ضروری است درباره آن چاره اندیشی شود. اگر در این باره چاره اندیشی جدی نشود، به زودی اثر آن را در سلامت روان جامعه، میزان جرم و جنایت و دیگر مولفه های سلامت و رفاه عمومی خواهیم دید. یک مدرسه خوب می تواند با فراهم کردن محیطی امن و حمایتی، ارائه آموزش با کیفیت، ایجاد فرصت‌های برابر برای همه دانش آموزان و تشویق مشارکت فعال دانش آموزان در فرایند یادگیری، به طور قابل توجهی از بروز ترک تحصیل جلوگیری کند.

پیشنهادات کاربردی پژوهش

- 1- آموزش‌های از راه دور به دلایل مختلف آموزشی، تربیتی و سلامت نمی‌توانند، جایگزین آموزش‌های حضوری باشند و آموزش و پرورش نباید از هیچ تلاشی برای برگزاری کلاس‌های حضوری در شرایط مطلوب چشم پوشی نماید.
- 2- آموزش ترکیبی (حضوری و الکترونیکی) رویکرد مناسب مدارس برای دوره پسا کروناست. شعار «مدرسه فعال است و تعطیل نیست» به عنوان شعار ملی آموزش و پرورش ایران در شرایط بحران‌های ملی و جهانی بسیار ضروری است.
- 3- تدوین برنامه جامع وظایف مدارس در پسا کرونا با مشارکت مدیران ارشد سازمان آموزش و پرورش.
- 4- پایش خسارت‌های ناشی از بحران کرونا بر کیفیت یادگیری برای مواجهه با پدیده افت یادگیری و ترک تحصیل دانش آموزان.
- 5- در نظر گرفتن بودجه و منابع مالی کافی برای اجرای برنامه‌های مدارس در پسا کرونا برای پیشبرد رسالت‌های مدارس.
- 6- توسعه و تکمیل زیرساخت‌های لازم برای کاهش شکاف یادگیری، برای مواجهه با پدیده افت یادگیری و ترک تحصیل.
- 7- ایجاد شبکه اختصاصی، استفاده از پردازش ابری، توسعه مهارت‌های یاددهی و یادگیری معلمان با کمک فناوری، کمک به بهبود فرایند ارزشیابی و ارزیابی دانش آموزان.
- 8- با توجه به اصل عدالت آموزشی، برنامه ریزان برای عدم دسترسی فراگیران مناطق فقیرنشین به علت کمبود امکانات ارتباطی در توزیع محتوا و بسته‌های آموزشی متناسب، دقت بیشتری داشته باشند تا جبران افت تحصیلی و جذب ترک تحصیلان شود.

- 10- تدوین و اجرای برنامه‌های ترمیمی به اقتضای مدارس در مناطق بحرانی و خطرپذیر و استفاده از هوش مصنوعی که منجر به شکوفا شدن خلاقیت دانش آموزان و معلم‌ها می‌شود.
- 11- آموزش و توجیه کارکنان آموزش و پرورش و مجریان در سطوح مختلف در ارتباط با شکاف یادگیری و تکنیک‌های مواجهه با آن بر اساس تجارب بین المللی.
- 12- ذهن‌آگاهی؛ یکی از راهبردهای افزایش انگیزه دانش‌آموزان در دوران پسا کرونا است. ذهن‌آگاهی عبارت است از فهمیدن اینکه در درون ما و نیز در محیط اطراف ما در زمان فعلی و بدون هر گونه قضاوتی چه چیزی در حال روی دادن است.
- نتیجه‌گیری:** در نتیجه باید نظام آموزش و پرورش به فکر برنامه‌ریزی و سیاست‌های مؤثر خود در پسا کرونا باشد؛ یعنی برای دوران پسا کرونا برنامه‌ریزی کند که باید نوع و شیوه آموزش دانش‌آموزان به چه صورت خواهد بود، جایگاه آموزش و پرورش در سیاست‌گذاری کجاست و باید‌ها و نبایدها در آموزش و تربیت حضوری و رسالت و سیاست‌های جذب ترک تحصیلان و جبران افت یادگیری در دوران بعد از کرونا چگونه هستند.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان نقش فعالی در انجام پژوهش داشتند و در پایان از زحمات همه کسانی که ما را در نوشتن این مقاله یاری رساندند، کمال تشکر را دارم.

حامی مالی: هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد.

تعارض منافع: بنا بر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

Reference:

- Azizi, Z, & Hosseini Nejad, H, (2022). Opportunities and Threats of Virtual Education During the Corona Pandemic: A Phenomenological Study, Quarterly Journal of Information and Communication Technology in Educational Sciences, Year 12, No. 2 (Issue 46, Winter 2022). [in persian]
- Abtahi Foroushani, A, Kitab Fashki, M, Mirzaei, A. and Abadi, H. (2020). Perception of Virtual Education in the Corona, Second Conference on Industrial Engineering, Economics and Management, Padua, Italy. [in persian]
- Ahmady, S, Shahbazi, S. & Heidari, M. (2020). Transition to Virtual Learning During the Coronavirus Disease-2019 Crisis in Iran: Opportunity Or Challenge? Disaster medicine and public health preparedness, 14(3), e11-e12. [in persian]
- Bagheri, F, Bagheri, R. & Bagheri, F. (2023) Obstacles and Opportunities of Education in the Post-Corona Era: Modern Challenges and Solutions, Fourth International Conference on Health, Educational Sciences and Psychology, Conference Paper. [in persian]
- Bagheri, F. & Fathi, A. (2022). Psychosocial outcomes of the post-coronavirus era, a systematic review study, Quarterly Journal of Applied Psychological Research, 53-72, (3)13. [in persian]
- Dinari, S. & Andishmand, V. (2021). Futures research approach in educational system policy making in the postcorona era, Quarterly Journal of New Advances in Educational Management, Year 1, No. 2, Winter 2021, Issue 2. [in persian]
- Ecoiran.com, (2023). examined the dropout rate in the past seven years; dropout rates among elementary school students reached a 7-year peak, Januarym, 2023. [in persian]
- Fallahnejad, E. Parvizi, Z. & Akbari, E. (2021). Educational Planning in the Post-Corona Era, Sixth International Conference on Social and Educational Studies in the Islamic World, Conference Paper. [in persian]
- Ghouchian, P. (2024). "Online Education Development in Iran During the Covid-19 Pandemic: Opportunities and Challenges," CSR, Sustainability, Ethics & Governance, in: Silvia Puiu & Samuel O. Idowu (ed.), Online Education During COVID-19 and Beyond, pages 341-364, Springer.
- Ghods, M. & Fallah, K. (2021). Investigating the dimensions of students' academic burnout during the coronavirus outbreak, 8th Congress of the Iranian Psychological Association, Tehran.
- Hrastinski, S. (2019). What Do We Mean by Blended Learning? TechTrends, 63, 564-569.
- Kordloo, M. & Moradi, A. (2021). Investigating the opportunities and challenges of virtual education during the Corona era with an emphasis on virtual networks (SHAD) and providing solutions for the effectiveness of virtual education, 13th National Education Conference, December 15, 2021. [in persian]

- Karimian, J. (2021). Policy-making in education, evaluation of education outcomes during the Corona outbreak, Presidential Strategic Studies Center, Strategy Book, Summer, 2021. [in persian]
- Kazemi, Flordi, K. Portaqali, P. Haghshenas, M. & Babaei, M. (2020). The impact of the digital divide on the teaching and learning process during the Corona era, Fifth National Conference on New Approaches in Education and Research. Mazandaran, 2020. [in persian]
- Khoobro, M, T. Alvani, S, M. Jandaghi, G, R. & Rahmati, M, H. (2019). Typology of policies, dual purpose Iran's defense industry. Perspectives on Public Management, 10(4), 121-148. [in persian]
- King, N. (2004). Using template in the thematic analysis of text. In: Essential guide to qualitative methods in organizational research. 256.
- Moallemiran.ir, (2022). Learning loss during the Corona era and strategies to deal with it in the Iranian ecosystem, April 24, 2022. [in persian]
- Mousavi, F. Jazayeri, L. Kalhori, M. Salimi, F. Hasvand, N. & Khamisabadi, M et al. (2022). Analyzing the dimensions and components of the mission of schools in the post-Corona era using a data-based approach, Quarterly Journal of Transcendental Education, Volume 1, Issue 4, Winter 2022. [in persian]
- Mosaybi Ardakani, M. Rezapour Mirsaleh, Y. & Behjati Ardakani, F. (2021). Problems and challenges of virtual education during the coronavirus outbreak in the primary school Quarterly Journal of Educational Research - Volume 7, Issue 27, Fall 2021. [in persian]
- Mohammadi Pouya, S. (2021). Investigating the challenges of the education system in the spread of the coronavirus and predicting post-coronavirus developments in education, Hekmat Institute for Policy Research and Strategic Studies, August 10, 2021. [in persian]
- Mohammadi, M. Agriculture, F. Naseri Jahromi, R. Naseri Jahromi, R. Hesampour, Z. Mirghfari, F, et al. (2020). Analyzing the experiences of parents of elementary school students of the challenges of e-learning with social networks during the outbreak of Corona virus. Journal of Educational Research, 7(40): 74-101.
- Mirzaei, H. (2020). Research in Higher Education, Science and the Corona Crisis in Iran, Research Institute for Cultural and Social Studies, Tehran. [in persian]
- Nournews.ir (2021). The disaster that virtual education brought to students in deprived areas. [in persian]
- OECD .(2021). The State of School Education: One Year into the COVID Pandemic. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/201dde84-en>.
- Qarari, M, M. R & Ghorbani, M (2020). Investigation of the damages and challenges of the spread of the coronavirus disease on education, Iranian Journal of Epidemiology; Winter 2020, Volume 16, Special Issue (COVID-19): Pages 29-37.
- Research Working Group of the Institute for Education Studies (2021). Learning loss and student dropout, the most important post-coronavirus challenge, March 20, 2021. Refer to the Khabar Nab social service, quoted by ISNA. [in persian]
- Sobhesahel.com.news (2023). Education's response to students' academic decline based on the average grade point average of the final exams in June 2023. [in persian]
- Salehi, S. & Parsai, P. (2021). Challenges created by COVID-19 for teachers and students in elementary schools, Publisher: Arianesh, July 2021. [in persian]
- Sajed, A.N. and Amgain, K. (2020). Corona virus disease (COVID-19) outbreak and the strategy for prevention. Europasian Journal of Medical Sciences, 2(1), 1-3.
- The World Bank, UNESCO and UNICEF (2021). The State of the Education Crisis: A Path to Recovery. Washington D.C., Paris, New York: The World Bank, UNESCO, and Global UNICEF.
- Wu, Z. and McGoogan, J.M. (2020) Characteristics of and Important Lessons from the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Outbreak in China: Summary of a Report of 72314 Cases from the Chinese Center for Disease Control and Prevention. JAMA, 323, 1239-1242.
- Yousef Nejad, M, R, (2022). Hidden Dropout, the Post-Coronavirus Challenge of Education in Mazandaran, IRNA News Agency. [in persian]
- Zamanipour, S. (2022). Study and management of student dropout during the Corona period and student dropout due to separation and divorce of parents in primary schools in deprived areas of Isfahan Province, District 3, Journal of Modern Research in Entrepreneurship Management and Business Development, Volume 3, Number 1, Spring 2022. [in persian]